

УДК 780.8:780.614.133]:78.071.2(100)''18''

<https://doi.org/10.31652/3041-1017-PIATE-2025.5.15>**. Мозгальова Н. Г***доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
м.Вінниця, Україна*mozgaliovan@gmail.com**Селезньов С. М.***викладач
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
м.Вінниця, Україна
e-mail: irina.sergey.seleznyova@gmail.com***Замишляєв Д. В.***викладач
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
м.Вінниця, Україна
e-mail: dimazamyshlyayev@gmail.com*

Формування репертуару та змісту дидактичних праць у творчості видатних гітаристів першої половини XIX століття

Анотація. У результаті аналізу композиторської спадщини та методичних посібників з гри на гітарі Ф. Сора, Д. Агуадо, М. Джуліані, Ф. Каруллі, М. Каркассі визначено роль цих майстрів «золотої доби» гітари у становленні дидактичної бази гітарного виконавства. Окреслено роль творчості Н. Паганіні у популяризації гітарного мистецтва у першій половині XIX століття.

Ключові слова: гітара, дидактичний репертуар, романтизм, виконавська техніка, школа гри на гітарі.

Abstract. As a result of the analysis of the compositional heritage and methodical guides for playing the guitar by F. Sora, D. Aguado, M. Giuliani, F. Carulli, M. Carcassi, the role of these masters of the 'golden age' of the guitar in the formation of the didactic basis of guitar performance is determined. The role of N. Paganini's work in the popularisation of guitar art in the first half of the nineteenth century is outlined.

Key words: guitar, didactic repertoire, romanticism, performance technique, school of guitar playing.

Однією з примітних ознак романтичного мистецтва першої половини XIX століття стало формування й розвиток традицій публічного концертного виконавства. Саме у цей час на європейській сцені з'являється ціла плеяда талановитих композиторів-піаністів (Ф. Шопен, Р. Шуман, Й. Брамс, Ф. Ліст та ін.), які часто виступають популяризаторами власної музики, створеної з урахуванням їх виконавських можливостей. Відомими скрипалями цієї доби стали Н. Паганіні, У. Булль, Й. Ланнер, Ж. Ф. Мазас та ін. Поряд з ними виділяються й представники гітарного виконавства Ф. Сор, Д. Агуадо, М. Джуліані, Ф. Каруллі та інші, які виступили засновниками власних підходів до

навчання гри на гітарі. На цей час припадає значне посилення інтересу до гітари, що спричинило розквіт гітарного виконавства та формування авторських шкіл гри на цьому інструменті. Першу половину XIX століття називають «золотою добою» гітари, адже саме у цей час інструмент завоював найбільшу прихильність публіки у Західній Європі.

Проблеми формування дидактичного репертуару для гітари в українському музикознавстві та музичній педагогіці знаходяться лише на початковому етапі свого наукового осмислення. Так, у монографії «Гітарне мистецтво XX століття як феномен творчості» Т. Іванніков лише побіжно торкається питань формування репертуару для гітари доби романтизму [1]. А. Ялоза на прикладі стильового компаративного аналізу Великої сонати для гітари і фортепіано Н. Паганіні здійснює теоретичне узагальнення романтичних тенденцій у творчості італійського скрипаля, який також знаходився біля витоків формування гітарного репертуару [4]. Також А. Ялоза панорамно розглядає бідермаєр у становленні у становленні класики гітарного мистецтва [5]. З позицій стильового аналізу сонати італійського майстра гітари М. Джуліані розглядає Лю Юй [3]. Значною мірою принципи методики відомих гітаристів були враховані С. Селезньовим при укладанні збірки «Подарунки. П'єси для класичної гітари» [2], що свідчить про актуальність їх методичних прийомів та необхідність їх урахування сучасними педагогами-гітаристами.

Відсутність ґрунтовних досліджень з проблеми формування репертуару та дидактичної літератури для гітари актуалізує необхідність вивчення гітарного мистецтва саме у такому аспекті. Обізнаність у змісті навчальних посібників видатних виконавців минулого, які заклали основи методики навчання гри на інструменті, усвідомлення образності й технічних особливостей їх творів є необхідною умовою підготовки і роботи сучасного викладача-гітариста. Метою даної роботи є визначення ролі видатних майстрів першої половини XIX століття у становленні дидактичної бази гітарного виконавства.

Одним з перших видатних класичних гітаристів-віртуозів став Фернандо Сор (1778 – 1839). Саме цей іспанський музикант на початку XIX століття зробив гітару популярним інструментом у Парижі та в інших містах Європи, виступаючи в якості соліста, а згодом – й викладача. Ф. Сор став одним з найбільш плідних композиторів і популяризаторів гітари як концертного, а не побутового інструменту. Саме з його творчості, на нашу думку, розпочинається епохальний шлях до появи найвидатнішого гітариста XX століття – Андреса Сеговії (1893 – 1987).

Спадщина Ф. Сора для гітари представлена сонатами, рондо, фантазіями, варіаціями, етюдами, гітарними дуетами та іншими творами у загальній кількості понад сімдесят. Ф. Сор створив найповніший і найпрактичніший посібник з гри на гітарі, актуальність якого зберігається й до сьогодні, – «Методику гри на гітарі» (1830). У посібнику Ф. Сор описує ігрову позицію обох рук, використання нігтів правої руки, правильний штрих для правої руки, ігрову позицію і правильний спосіб тримати гітару, щоб максимізувати контроль і силу, а також мінімізувати напругу.

Молодшим сучасником Ф. Сора був Діонісіо Агуадо (1784 – 1849) – видатний іспанський гітарист, педагог та видавець. Його «Збірка етюдів для гітари» (1819) стала основою педагогічного репертуару гітариста-початківця та матеріалом для подальшого створення ним «Школи гри на гітарі» (1825). Крім етюдів, він був автором рондо, танців, фантазій та інших творів, що вирізняються глибиною змісту.

Ф. Сор та Д. Агуадо часто виступали гітарним дуєтом, адже тривалий час обидва мешкали у Парижі. Проте Д. Агуадо від початку свого творчого шляху займався викладацькою діяльністю, до якої Ф. Сор прийшов лише у зрілому віці. У підході до техніки виконання ці музиканти дотримувалися різних поглядів: Ф. Сор прагнув м'якого і повного звучання, тому й надавав перевагу грі подушечками пальці; на відміну від нього Д. Агуадо прагнув сильного звуку, започаткувавши техніку гри нігтями. Л. Юй зазначає, що «Д. Агуадо удосконалив конструкцію підставки до сучасного вигляду, став основоположником прогресивних методичних принципів (нігтьовий спосіб гри), а Х. Сор значно удосконалив техніку лівої руки, що справило істотний вплив на сучасну виконавську школу. Усе створило умови для створення гітарного репертуару нової, концертної якості» [3, с. 101].

В Італії на початок ХІХ століття припадає й початок гучної слави Мауро Джуліані (1781 – 1829). У віці двадцяти років музиканта було визнано найкращим італійським гітаристом, а згодом – великим світовим виконавцем на цьому інструменті. Сучасник Й. Гайдна та Л. ван Бетховена, він також певний період життя, саме у часі бідермаєру (1806 – 1819), проживав у Відні, де написав перші в історії інструменту два концерти для гітари з оркестром (1808, 1812).

М. Джуліані належав до кола близького оточення Л. ван Бетховена. Останній віденський класик високо цінував мистецтво гітариста, адже саме завдяки його виконавству і композиторській творчості гітара міцно увійшла у побут та концертне життя столиці Австрійської імперії.

Крім трьох концертів для гітари з оркестром, спадщина М. Джуліані складає низку камерних ансамблів з гітарою, сонат, а також п'єс різної форми (фантазії, рондо, дивертисменти, етюди, скерцо та ін.). Результатом педагогічної діяльності митця стало створення «Школи гри на гітарі», в якій композитор викладає власний погляд на формування техніки виконавства. На сьогодні його гітарні етюди є постійною складовою підготовки виконавців, адже вони активно сприяють розвитку віртуозної техніки гітариста.

Автором «Повної школи гри на гітарі», посібників «Гармонія у використанні гітари» та «Імпровізації» є гітарист-віртуоз, неаполітанець Фернандо Каруллі (1770 – 1841), який створив понад чотириста композицій для гітари. Ф. Каруллі є автором «Маленького концерту для гітари з оркестром», тридцяти п'яти сонат і сонатин для гітари соло та великої кількості інших творів (етюди, дивертисменти, фантазії, варіації, багателі, танці, рондо та ін.). Варто зазначити, що його твори іноді мають програмні назви у дусі романтичних традицій. У формуванні власної гітарної техніки Ф. Каруллі

використовував виконавські надбання скрипкової і піаністичної школи, зокрема швидкі арпеджіо, висхідні і низхідні пасажі тощо.

Дидактичний матеріал представлено й у творчому доробку Матео Каркассі (1792 – 1853). Його етюди становлять класику гітарного виконавства, проте й інші твори (зокрема вальси, сонати, капрічіо, рондо) слугують не лише матеріалом для розвитку виконавських можливостей гітариста, але й становлять художню цінність. З 1815 року, після переїзду у Париж, М. Каркассі розпочинає педагогічну діяльність. Свій досвід він узагальнив у «Школі гри на гітарі» (1836).

Вагомий внесок у формування гітарного репертуару здійснив Ніколо Паганіні (1782 – 1840) своїми сонатами для скрипки і гітари та значною кількістю різножанрових п'єс для гітари. Рівень його віртуозності гри на цьому інструменті не поступався його скрипковій майстерності. Будучи ровесником М. Джуліані, італійський скрипаль створив власний підхід до гітарної виконавської техніки, в якому спирався на складні акорди й арпеджіо, своєрідну аплікатуру тощо, що стало відбитком його скрипкової майстерності.

Отже, стислий огляд творчого доробку і методичних праць видатних гітаристів першої половини XIX століття Ф. Сора, Д. Агуадо, М. Джуліані, Ф. Каруллі та М. Каркассі дозволяє зробити висновок, що саме ці митці заклали основи концертного й педагогічного гітарного репертуару. У своїх посібниках кожен з них відображає власне бачення ігрової позиції рук, правильних штрихів для правої руки, посадки виконавця тощо. Кожен з цих майстрів здійснив і свій вагомий внесок у розвиток гітарного виконавства та популяризацію інструменту у «золотий вік» гітари. Твори для гітари скрипкового генія Н. Паганіні також сприяли розвитку гітарного мистецтва.

Після «золотого віку» настав деякий спад у розвитку мистецтва гітари і лише в останні десятиріччя XIX ст. на європейській сцені виділяється постать іспанського митця Франсіско Таррега (1852 – 1909), що став засновником сучасної школи гітарного виконавства. Спадковість традицій іспанських гітаристів Ф. Сора, Д. Агуадо та Ф. Таррега може стати темою окремого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Іванніков, Т. (2018) Гітарне мистецтво XX століття як феномен творчості. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г. 392 с.
2. Селезньов, С.М. (2006). Подарунки. П'єси для класичної гітари. Ч. 2. Вінниця : Нова Книга. 52 с.
3. Юй, Л. (2020). Гітарні концерти М. Джуліані: передумови створення і композиторська стилістика. *Музичне мистецтво і культура*, 1(31), 97-108.
4. Ялоза, А. (2019). Моцартіанські стильові виміри великої сонати для гітари і фортепіано Н. Паганіні. *Культура і сучасність. Альманах*, 2, 148–153.
5. Ялоза, А.Г. (2023). Бідермаєр у становленні класики гітарного мистецтва: дис. ... доктора філософії. Одеська національна музична академія ім. А. В. Нежданової. Одеса. 178 с.